

תשובה לידידה (סטודנט יקר בטכניון) הי"ו

אם חל פדיון הבן בט' באב, עורכים את הפדיון סמוך לסוף היום ואת הסעודה אחרי צ"ה.

ביר"ד (סי' שה ס"ק יב) כתב הש"ך שאין לעשות פדיון ביום תענית וסעודה בלילה, אך מיד הוסיף 'מיהו שמעתי שנוהגין לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בלילה שאחר התענית'. ובברכ"י (יר"ד סי' שה) ראה בעדות זו של הש"ך את עמדתו העיקרית, ולכן כתב 'לפי המתבאר מדברי האחרונים ומתשובת הרדב"ז סימן תס"ו, הדבר ברור שיפדהו ביום צום גדליה, ויעשה הסעודה בלילה אחר התענית. וכבר כתב הרב ש"ך (ס"ק יב), דנהוג שפודין ביום התענית ועושין הסעודה בלילה אחר התענית. ע"ש. ודוק היטב¹.

ושאין שום מקום ושום סיבה לעכב את מצות הפדיון שהתורה קבעה לה זמן, ושום מעכב הרי עובר בעשה מפורש הוא בבעל הלבוש (א"ח סי' תקנא סע' יז) 'יש אומרים שיש ליזהר מלברך שהחיינו בין המצרים על פרי חדש או על מלבוש דבר שיכול לדחותו עד אחר ט' באב, ונ"ל דבשבתות שבינתיים מותר לברך שהחיינו על פרי חדש, דהא מעלה על שלחנו כסעודת שלמה ואינו מחסר דבר, אבל על פדיון הבן יברך ולא יאחר אפילו בחול שלא יחמיץ המצוה, שמיום שלשים ואילך אם יעכב עובר בעשה בכל יום, וכן פרי שאפשר שלא ימצא אחר ט' באב יכול לברך עליו שהחיינו ולאוכלו בין המצרים'. ומה יותר ברור מעמדתו של מהר"ש קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה, חלק א"ח סי' שמט) שכתב 'אשר שאל בפדיון הבן שחל יום ל"א בשבת וביום א' הוי ט"ב אימתי יעשה פדיון הבן לפי שראה בספר גור ארי' יהודה חיר"ד סי' קט"ז שיש לפדותו בלילה אחר ט"ב². תשובה. לדעתי נראה דלא כספר הנ"ל רק לעשותו סמוך ללילה ולברך שהחיינו כי עיקר הדבר דאין לברך שהחיינו בין המצרים הוא מחומרת האחרונים והם עצמן כתבו

¹ וב'משנת יהושע' ועוד כתבו שהמשנ"ב פסק שיש לעשותו בלילה, אך לזה שחר. הלא כך הם דבריו (סי' תקסח סע' כ): 'וע"כ אם חל פדיון הבן ביום ת"צ אף שנוהגים לפדותו ביום התענית הסעודה אין עושין ביום כ"א אח"כ בלילה [מ"א] ובהגהת חתם סופר מצדד דאף בזה יעשה הפדיון והסעודה בלילה כניסת יום ל"א ע"ש'.

² . וכל מי שעייך בתשובה זו של בעל גור אריה יבחין שכל עמדתו היא מפאת איסור ברכת שהחיינו. אבל כבר דחה הנו"ב (מהדורא תנייניא - אורח חיים סימן קמא) בתוקף את דבריו וכתב 'פראג א' ה' טבת תקנ"א: 'תשובה לכבוד אהובי האלוף התורני. זית שופכני. הרבני מוה' יוזל נר"ו: מה ששאל אם האבל יברך שהחיינו על נרות חנוכה. הנה הטורי זהב בסימן תרע"א ס"ק ח' כתב שאבל המתפלל בחנוכה יברך אחר על הנרות משום שהחיינו ומביא זה בשם תשובת רמ"א. ולא מצאתי זה בתשובת הרמ"א ומצאתיו בתשובת מהר"ם מינץ סי' מ"ג. אבל פשוט דהיינו בצבור אבל האבל בכיתו מברך שהחיינו. ועיין במג"א סימן תקנ"א ס"ק מ"ב שכתב שלא מצינו שאבל אסור לברך שהחיינו. ולכן פשוט הוא דכוונת הט"ז היינו בצבור. ולרוב הטרדה אקצר. דברי הד"ש.

בפדיון הבן אין להחמיץ המצוה ולא הברכה עיין שם ומה שחשש הספר הנ"ל דט"ב הוי כמו אבל ואין לאבל לברך שהחיינו בצבור ומה שרצה רמ"מ לפרש הכונה בצבור היינו להוציא הצבור אין נראה דאין סברא לחלק לענין אבל בין להוציא הצבור או לא בשלמא לענין פרהסיא יש סברא לחלק בזה באבל אבל אם הוי תרווייהו בפרהסיא לחלק בין אם מוציא הצבור או לא זה אין סברא לחלק בזה ועוד דבחנוכה נמי אינו מוציא הצבור דהרי כ"א חוזר ומדליק בביתו רק דהמצוה הוי להדליק בבהכ"נ בפרסום ג"כ והוי כמו פדיון הבן דמצותו בעשרה לכתחלה אבל אינו מוציא בזה הצבור רק הכונה הוי ודאי כמו שהבין בספר הנ"ל מיהו התם הוי הכונה רק מכח דאפשר באחר אבל בא"א באחר מותר הוא לברך ותדע דהרי התם מיירי אף באבל תוך למ"ד או תוך יב"ח דאבל תוך ז' בלא"ה אינו מתפלל בצבור בפרט בבהכ"כ בע"כ מיירי אחר זי"ן ומעולם לא שמענו שבפדיון הבן תוך ל' או תוך יב"ח לא יעשה פדיון הבן או לא יברך שהחיינו ובע"כ כיון דהתם המצוה רק עליו לא משגחין במה שמברך שהחיינו א"כ ה"ה נמי אם הוי תוך שבעה מותר לעשות פדיון הבן ומכ"ש בט"ב כל דהמצוה מוטלת רק עליו מברך שהחיינו אף דהוא אבל ובזה א"צ לחלוק של הג"א והנו"ב מה"ת חאו"ח בסופו דמחלק בין בצבור או לא רק כוונת הרמ"א כך דבביתו דהמצוה מוטלת דוקא עליו מותר לו לברך שהחיינו אף דהוא אבל רק בבהכ"נ כיון דאפשר באחר לכך אין לאבל לברך שהחיינו ולכך בפדיון הבן דהחיוב דוקא עליו הוי כמו בנר חנוכה בביתו ולכך יעשוהו סמוך לערב ויברך שהחיינו והסעודה יעשה בלילה בפרט בשנה זו דחל בעשירי ודאי דמותר לו לעשות כן כנלפענ"ד פשוט ונכון'.

גם בעל ערוך השולחן (יר"ד סי' שה) שיש שטענו שדעתו היא לדחות הפדיון עד צאת ט' באב, את עמדתו האמיתית היא "כשחל יום ל"א ביום תענית ציבור הדבר פשוט שפודין אותו בלילה הקודמת השייך ליום ל"א, ואם חל בט' באב, פודין אותו לאחר התענית בלילה, ויש גם ביכולת לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בלילה. מיהו יותר טוב לעשות הכל בלילה כדי שיברך הכהן על הכוס [ש"ך סק"ב ודברי המג"א בסי' תקס"ח סק"י שכתב וצ"ע אם חל יום ל"א בשבת וביום א' הוא תענית י' ימי תשובה אם מותרים לאכול וכו' עכ"ל ותימה יעשו הפדיון במוצאי שבת ואיזה ספק יש בזה וכן צריכין לעשות ודו"ק]. א"כ, יש אפשרות לקיים פדיון גם בט' באב עצמו. ודוקא מה שכתב בהמשך 'מיהו יותר טוב לעשות הכל בלילה כדי שיברך הכהן על הכוס' דבר תימה הוא. הלא היכן כתבו בתורה שיש לברך על הכוס?! וכי המצווה מן התורה היא ברכה על הכוס?! ומי שאין לו יין לא יפדה את בנו?! האם נעשה עיקר טפל וטפל עיקר?!

וכל הברכה על הכוס היא חידוש של רבותינו הגאונים שכל כולם חידשוהו מפאת ברכה שלמה שהם חידוש גם כן, כעדות רבינו המאירי (סוף מס' פסחים) 'וגאונים הראשונים תקנו בסדר הפדיון דברים מחודשים וברכות מחודשות וזהו תורף הענין מביא את בנו לפני הכהן והכסף בידו ואם יש לו אם אף היא באה עמו וכהן

שואלו אם הוא בכור ופטר רחם שבאם כלומר שלא בא אחר הנפלים והאב אומר יודע אני בבני זה שהוא בכור ופטר רחם של אמו ואני חייב לפדותו מיד כהן כדכתיב וכל בכור בניך תפדה והכהן משיב נאמן אתה עליו כמאה עדים והאב מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן ושהחיינו ויתן לכהן חמש סלעים שהם עשרים דינרי כסף אלא שנהגו בחמשה ועשרים דינרין לתוספת חומש על שמן הסתם אין אדם פודהו בזמנו שהוא לסוף שלשי' יום ללידתו כמו שביארנו ואומר לכהן הא לך חמש סלעים אלו לפדיון בני והכהן נוטלם ונוטל הכהן כוס של יין והדס ומברך בורא פרי הגפן ובורא עצי בשמים ומברך אח"כ ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדש עובר במעי אמו ולארבעים יום ומתוך כך מברכין בה שהחיינו וכן מברכין בה אשר קדשנו שנ' וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים והי האדם לנפש חיה עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידין סיככו כדבר שנ' עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני ומנה לו מאכל ומשתה דבש וחלב לענגו וזימן לו מלאכיו לשמרו במעי אמו ככתוב חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי אביו אומר זה בני בכורי אמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתי בטני ונתחייבנו חמש סלעים לכהן לפדותו ממנו שכך היא מצות מלך מלכי המלכים הקב"ה שנאמר אך פדה תפדה את בכור האדם וגו' ונאמר ופדוייו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש עשרים גרה השקל ברוך אתה ה' מקדש בכורי ישראל לפדיונך. ולהאל על עצם ברכה זו יצא חוצץ בתוקף רבינו הרא"ש כידוע, אז דוקא הפוך: מה מקום בכלל לברכה זו שעל הגפן אם אינו מברך את הברכה המחודשת על ידי הגאונים?! ולעכב פדיון שהוא עשה מן התורה בגלל מנהג ברכת הגפן שאין לו כל יסוד לא בדברי תנאים ולא בדברי אמוראים, ועוד אין לו כל מקום למי שאינו מברך ברכת הגאונים! אתמהא!